

Biserica și Școala

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână : **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria :
Pe un an 10 cor. — pe $\frac{1}{2}$ an 5 cor.
Pentru România și străinătate :
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondentele să se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOALA“

Ear banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Constantin Gurban

Rânduit-a Dumnezeu în nepătrus de înaltele sale orândueli, ca lacrimi de bucurie să vărsăm și visuri de fericire să ne alinte lângă leagăn; și iarăși a nepătrunsei înțelepciuni divine taină este, în sămțământul înălțării sufletului nostru, lângă sicriu: când printre lacrimile durerii sburăm cu sufletul spre lauda și mărirea acelor ce nu sunt vremelnice, a acelor calități, însușiri și destoinicii, cari sfințesc memoria omului ales între muritori.

În Domnul este mângăerea, iar întru îndeplinirea cărărilor sale mântuirea.

Umblat-a pe cărările Domnului, purtând jugul lui Hristos, *Constantin Gurban*, care azi nu mai este între noi. Nu mai este între noi cu trupul, dar sufletul său luminat, idealismul lui, rămâne ca o pildă vie, iar munca și binefacerile sale nu vor fi lipsite de roade, cari îi vor binecuvânta memoria.

Născut în Buteni, Nestorul protopopilor nostri din dieceza Aradului, *Constantin Gurban*, după terminarea studiului teologic la institutul nostru, dând dovezi de o scăpărătoare inteligență, este numit profesor de teologie. Ulterior e ales protopop la Buteni, apoi al Jenopolei. Membru congresual și sinodal, asesor consistorial, etc., biserica îl împodobește pe acest distins și bine meritat fiu al său cu toate meritele distincții.

Altarului i-a fost *Constantin Gurban* o slugă cucernică, iar amvonului o podoabă. Grăitor cu vâlfă, pretutindenea el a dus cuvântul adevărului evanghelic, îmbărbătând poporul la tărie în credință și nădejde în viitor. Poate nu s'a pierdut încă

din memoria contimporanilor memorabila predică, începută cu pericoapa »De ce vă temeți?« rostită în sf. noastră biserică din Pecica

Orator popular de o forță superioară, *Constantin Gurban* s'a validat și în viața publică românească, ca deputat dietal și ca membru congregațional, unde apare ca un vajnic patriarh apărător al drepturilor poporului românesc.

Dar nu numai aceste sunt terenele pe cari s'a validat ilustrul defunct.

Dascăl cu inimă, închinător luminii și adevărului, el își depune toată ardoarea sufletului pentru ridicarea școalelor noastre confesionale. Când în fruntea credincioșilor *Constantin Gurban* se prezintă, la anul 1893, în fața Majestății Sale Monarhului la Borosineu, se adresează strălucitului Monarh, care e »cel dintâi împărat, pe care Românii din acel ținut l-au văzut dela Traian« și până acum, și îi raportează, că poporul nostru se trudește pentru lumină; și unde până acum n'a fost școală, acum este una; în satele unde a fost o școală, acuma sunt două, ș. a. Principiul conducător al defunctului în totdeauna a fost: »Mergeți și învățați«... Și acestui principiu fostu-i-a *Constantin Gurban* următor prin vorbe și fapte, cu entusiasm, ba chiar și cu jertfe.

Inimă mare, bună și adânc simțitoare, generații de copii orfani au primit dela dânsul scut, sprigin și ajutor. »Lăsați copii să vină la mine«, aceasta era lozinca divină de care a fost condus acest Mecenate al săracilor și orfanilor, pe cari îi adună și grijea, îi îmbracă și hrănea, trimițându-i și susținându-i, îngrijindu-i cu părintească dragoste, pentru a-i face slugitori luminării neamului.

»Numai atâția să vină la înmormântarea mea — zicea veteranul protopop în timpul din urmă — pe câți am îmbrăcat eu«.

A fost un idealist senin *Constantin Gurban*, a plâns cu cei ce plâng și s'a bucurat cu cei ce se ve-

selesc, iar inima lui nobilă nu cunoștea marginile jertfei, acolo, unde simțea ca licărește un izvor de bine pentru biserică și neamul său.

Cucernic preot, podoaba amvonului, profesor cu cultură temeinică, părinte al săracilor, suflet încălzit de iubirea poporului, însuflețit de neamul său, *Constantin Gurban* a fost un factor și al vieții noastre culturale și literare.

În numărul jubilar a 25 de ani de existență a acestei reviste, »Biserica și Școala«, sub titlul *Ne rărim ori ne întărim?* *Constantin Gurban* a scris un judicios articol retrospectiv, asupra trecutului Românilor din părțile ungurene. Cu un cald optimism privește veteranul publicist în fața viitorului, uitând să-și ia, din modestie, partea ce i se cuvine din munca trecutului, în șirul celorlalți oameni de bine.

Cade-se dar, s'o spunem noi, cu sufletul plin de recunoștință față cu umbra lui *Constantin Gurban*, că dânsul, ca elev la cursul teologic, a fost primul plâzmitor al unei mișcări literare la noi. El a publicat ziarul »Speranța«, din care ulterior s'a născut organul nostru diecezan oficios. Colaborator aproape neîntrerupt al »Bisericii și Școlii«, *Constantin Gurban* scrie serii de articole de interes religios, cultural, bisericesc și școlar, în formă de povește, sub titlul de »Epistolele parohului bătrân«. Și darul scrierii cuminți și clare, cum și idealismul senin, nu l-au părăsit nici în timpurile din urmă, când trupul istovit se apropiă de mormânt, ca să dea sufletului său mare sbor liber pe calea eternității.

Acesta a fost *Constantin Gurban*. În fața rămășițelor lui pământești ne plecăm capetele cu pietate; și cu ochii înălțăm ni ne îndreptăm spre tronul Tatălui ceresc, rugându-l să așeze cu dreptii sufletul acestui rob al său, lăsând ca virtuțile lui să lumineze sufletele noastre.

*

Din partea întristatei familii s'a trimis următorul necrolog:

Subscriși cu inima frântă de durere anunțăm trecerea din viață a iubitului părinte, socru și bunici *Constantin Gurban*, protoprezviter gr.-or. român, asessor la consistorul mitropolitan și diecezan, deputat sinodal, fost deputat congregațional, etc., în etate de 61 ani și al 35-lea al preoției sale, întâmplată după un morb scurt, dar grav, în Boroșineu la 7/20 Ianuarie a. e., seara la 6 ore Rămășițele pământești ale defunctului se vor așeza spre vecinica odihnă în cimitirul gr.-or. român din Boroșineu Luni în 8/22 Ianuarie 1906 la 10 oare a. m. Boroșineu, 7/10 Ianuarie 1906. Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată. *Constanța Gurban* măritată Bodea, fiică. *Iuliu Bodea*, paroh gr.-or. în Buteni, ginere. *Florica*, *Ionel*, *Felicia* și *Zina Bodea*, nepot și nepoate.

Conform dispozițiilor făcute pentru înmormântarea cu demnitatea cuvenită a ilustrului defunct, Luni dimineată au sosit la Boroșineu membrii clerului, amici și cunoșcuți ai lui *Constantin Gurban*, adună-

du-se, cu toată vremea rea, un mare număr de popor, pentru a da ultimelor sale rămășițe onorul de despărțire.

Liturgia, în decursul căreia s'au adus în biserică rămășițele pământești ale defunctului protopop, a fost pontificată de P. C. Sa *Vasilie Mangra*, asistat de P. C. Sa *Roman R. Ciorogariu*, protoprezviterii *Ioan Georgea* și *Cornel Lazar*, preoții: *Zaharie Miliian*, *Augustin Mihulin*, *Alexe Vesalon*, *Ioan Petraș*, *Cornel Ursuț*, *Iosif Vuculescu*, *Nic. Drăgancea*, *Ioan Popoviciu*, *George Morariu* și *Ioan Iercoșan*, diaconii: *Dr. Iustin Suci*, *Enea Joldea* și *Cornel Lazar*.

Răspunsurile liturgice și funebre le-a ezeccutat corul institutului teol.-ped. sub conducerea profesorului *Trifon Lugojanu*.

Sieriul acoperit de nenumărate cununi a fost încurjurat de nemângâiata fiică, ginere, nepoți și alte rudeni de ale răposatului.

După finirea prohodului P. C. Sa dl *Roman R. Ciorogariu*, rostește un înduioșător panegiric, începând cu prorocul *Isaia* (14. 6): »Eu sunt calea și adevărul și viața«.

Pământul s'a mișcat, s'au strâns inimile spune, în esență, oratorul — căci s'a stâns lumina, care de 34 ani luminează calea, adevărul și viața de pe amvon; și a amuțit graiul înțeleptului, care, după *Solomon*, »scoate din inima oamenilor apa adâncă, care e sfatul«.

Pământ sfânt este, pe care ne aflăm astăzi, brăzdat de suferințele marelui *Sava Brancovici* și cultivat de *Constantin Gurban*, celce a înțeles și suferințele și aspirațiile și dorurile marelui *Sava*. Sfânt este pământul care poartă astfel de idealuri și sfântă este memoria acelor care implinesc apostolia iubirei de biserică și de neam. Cu pietate ne-am adunat, să dăm onoare aceluia, care onoare a făcut bisericii sale cât a trăit.

S'a frânt stâlpul ortodoxiei, *Constantin Gurban*, dar ortodoxia lui va trăi în inimile credincioșilor, căci numai trupul moare, sufletul vecinic trăiește, căci el este viața popoarelor. Acest suflet l-a întărit aici, pe acest pământ strămoșesc, răposatul, în greul vieții; cu suflet tare să primim pierderea lui, căci tăria sufletească este virtute creștinească.

Dupăce oratorul arată în vii culori virtuțile și meritele ilustrului defunct, pe terenul bisericesc, școlar, național, politic și umanitar trece la duioasele iertăciuni, cari umplu ochii de lacrimi.

Se adresează în termeni de gingășie întristatei familii, apoi familiei spirituale, clerului, căruia îi lasă moștenire apostolia credinței și iubirei de neam; nevătătorilor lasă pe fiii viitorului și creșterea lor. Iși ia apoi rămas bun dela corporațiunile bisericești, civile și dela sfântul Altar.

După acest act, convoiul însoțit de glasul jalnic al clopotetor pleacă spre cimitirul unde avea să fie astrucat.

Între cei mulți cari au participat la îngropăciunea fieiertatului protopop am putut însemna pe următorii: *Dr. Ioan Suci*, *Mihaiu Velicin*, *Vasilie Goldiș*, *Procopie Givulescu*, *George Feier*, *Gherasim Serb*, *Augustin Boțoc*,

N. Popa, tutor orfanal, N. Mladin (Aletea), preotii: Ioan Morar, M. Gergari. S. Micluța, Filip Leuca, Tr. Terebenț, S. Bulcu, S. Bălan, G. Moldovan, George Popoviciu, I. Moga, Iustin Monța și Arcadie Crâșnic iar dintre învățători Ioan Roșu, S. Hereț și învățătorii locului.

Convoiul s'a oprit inaintea școalei, unde Dr. Ioan Suci, deputatul cercului, a ținut o duioasă cuvântare, scoțând în relief luptele purtate de Const. Gurban pe teren național, iar la cimitir a vorbit învățătorul Dârlea. Toți au aruncat peste cosciug un pumn de țărână zicând: Fie-i răposatului amintirea vecinică!

Latinitatea limbei române

de

Ioșif I. Goldiș,

fost profesor gimnazial și Episcop gr.-or. român al Aradului, traducere liberă de: Alexandru Munteanu al lui Vasilie preot gr.-or. român.

(Urmare)

„In afară de aparițiunile limbistice date mai sus. limba română mai are înclinarea de-a primi particule ștreine, slave (d. e. ne-fosto: ne-tăgăduită, ne-auzit; apoi particulele raz, iz)“ etc. et. Pag. 10.

„Nu trebuie să ne împedecăm de numele rumun; căci nu ne servește cu nici o bază, pe lângă originea traiană etc.“ Pag. 10.

„Minunea minunilor, dacă din limbele colonilor de mai multe limbi, vine să-și dea samă numai cu elemente latine acel descendent, care manifestă atât de multă înclinare pentru a primi elemente slave, grecești arnaute, maghiare, ba chiar și turcești.“ Pag. 11.

„In timpurile mai noi, bărbații literaturii române încep să acopere în chip meșteșugit în fluentele slave și maghiare imprimate în limba lor cu influențe latine și italiene; ne-mai cugetându-se, că vechile compoziții ale limbei sunt comori istorice, ear știrbirea aceloră este o manoperă tot atât de distructivă; precum este pustiirea frescurilor unei vechi biserici; pentru alte opere noi de meșter strică. Pag. 11.

„Scriitorii români sunt atât de încărcăți cu latinismele lor, că în îngâmfarea lor minoră nici nu mai știu face deosebire întră valah și latin; atât de mult confundă aceste două lucruri, că deja astăzi privesc lumea dela poziția, de unde o priveau elinii și latinii evului vechi clasic“.

„Și aceasta-apoi se chiamă poziție științifică“.

„Proced așa fel, ca-și-când vorbindu-se de limba română, întru nimic n'ar încape vorba decât tocmai de limba lui Cicero“.

„Pentru a caracteriza întru cât este vrednică provocarea clasicismului la trecutul istoric al românilor, trebuie să știm, că învățatul român, cu-ase-menea prilej, o ia pe mare, când presentă și analizează publicului său catechismul valah făcut prin George Rakoczy la 1656, ca pre una din primele germene ale literaturii române. etc. Pag. 12.

„Și individualității l. române îi aparțin compozițiile temporale, fie acelea slavisme, grecisme sau maghiarisme. Învățații români nu se sinchiesc. Cător originalități mentale sunt cauzele tocmai aceste înprumături? și limba corectatea de câte ori nu vine cu ele în contradicție! Purcând dintr'un principiu nefericit

eu cred, că limba zemisliță din trunchiul limbelor latine, apoi într'o generație de om supusă influențelor celor mai deosebite, trasă pe calapodul latin: se poate corege! etc. Pag. 13.

„Ce fel de rezultate va da acest nenorocit joc de-a limbistica, pre noi nu ne privește. Este de-ajuns să știm că zeloșii purificători ai limbii române, întru-cât numai li s'a putut, au făcut să dispară străinismele cele mai izbitoare externe, și cu incetul cred însuși ei și pe alții, cari contemplă lucrul numai de departe, vor să-i induplicate a crede, că limba estin îmbogățită din vocabularul l. latine și a ficelor sale itaiană și franceză, limba Academici — Bucureștene, a Romanului, Columnei lui Traian, lui Eliade și Hăsdău „este mai acomodată dezvoltării istorice. Ș-apoi dacă și pe această cale le succede a câștiga aderenți pentru basmele lor oare istoria va fi ea alta prin aceasta? etc. Pag. 13—14.

„Chestia așa dar la Dunărea de jos este așa, că popoarele ural-altaice după căderea Kumaniiei, încă au tot năvălit de cătră răsărit, până ce în veacul al XIV lea se istoviră cu desevărsire. — Cel din urmă popor care încă mai trăește cu puterea sa, Bözörményi, care și față de regele maghiar știe să-și valideze forța, apoi se asimilează în poporul valah, al cărui stăpân a fost“.

„Oare legenda română, că Radu-Negru descinde din Făgăraș în Muntenia, nu se intemeiază în această provință, n'ascunde ea amintirea bözörményilor sau a sâriceniilor descoperiți de noi?“

„Am arătat, la locul său, cu mai multe dovezi, că bözörményi sunt bulgari izlamo volgaiani“. Pag. 21.

„Privitor la Bazarăți, vorbind pe scurt, din a noastră parte, presentăm aici poezia nemuritorului Eliade, care atât de frumos cânta pe Basarabii români :

„Toți Basarabii d'a rândul, de sus din fiu în tată. Liceanului român, care învață și istorii etc. Pag. 23, italiene la auzul acestor fel de lucruri, imediat îi vine în minte Scopione Africanu; dacă nu cumva Dl profesor deja de mai înainte nu i-ar fi atras atenția asupra admirabilei comparații. Pag. 23.

„După asemenea înaintași ca Cogalniceanu și Eliade însă literatura română din zi în zi este mai nevoită la istoriografia critică etc. Pag. 23.

„Caracteristic, că vorba „duce“ nici nu se află în l. Căți „duci“ români a cunoscut istoria ulterioară, toți atât din partea lor, cât și de cătră alții, sau numit hospodari voievozi sau vozi. Constatăm și la acest cuvânt, că limba ce o compun scriitorii români în timpul mai recent vor s'o lege în cărca istorie vechi etc. Pag. 26.

„Istoricul doerinar modern o să se izbească de faptul, că Laurian în loc de Maro scrie Mariotu și în loc de Glad, Clandiu. Istoriografii români se bucură și de alte privilegii. Putem zice, că toate le sunt permise să le scrie, vorba e să aibă numai miros roman. etc. Pag. 26—27.

„Anonimul putea să cunoască pe valachii ardelenii și deja faptul că scrie despre dânșii e dovadă că i-a cunoscut; vorba e că acești valachi ardeleni nu erau rumuni. etc. Pag. 28—29.

„Românimea nici n'apăruse pe-acest timp în Ardeal, și dacă au și apărut, Anonimul a putut ști foarte puțin despre dânșii. Sunt slavi aceia despre care scrie, Anonimul numai despre slavi putea scrie.

„Numele de valah da, întru-cât este cauza neînțelegerii; aceasta însă n'o pricepem așa, ca-și când Anonimul ar' aplica nefondat acest cuvânt, dar, ceia ce-i justifică, indrituiește autenticitatea, e faptul, că li-

teratura de azi a înțeles greșit acest nume, pentru-că l-a luat în înțelesul comun de azi, și purcezând din acesta, voia să explice istoriile legate de numele valach" etc. Pag. 29.

„A-l considera pe rumun ca pe rum-sau țigan de-o origine cu grecescul romeos: este mai logic și mai firesc.

„În urmă, celor de mai sus atașăm explicația lui Lehoczky, a unui scriitor din patrie, care în Stamatografia sa zice atât despre numele valach: Valachi, blachi (slav. ulohu) id est vagabundi. etc. Pag. 32.

„Putemu-ne inchipui, că limba coloniștilor lui Traian să sărăcească într-atât, încât în trânsa să aibă loc acest fel de vorbe cari trebuie să le umple?

Slavone: Bogata târg slava poruncă.

Grecești: Biserică, dascăl, drac, drum, lipsa, icoana, livadă, pedeapsă, mer, ermu, martor, cărămida.

Maghiare: Neam, aldui, aldaș, fâgădaș, surzuită, birău, bir, chizeși, oca, rica, oraș, orășan, feredu hienia, valciog, hasna, keskoneu, meșteșug, uricașiu, bulciu, gând, haleu. etc.“

(Va urma).

Învățătorul basarabean.

În două numere ale ziarului „Cronica“ din Septembrie a. tr. d-nul C. I. Ionașcu învățător din județul Fălciu, scrie despre învățătorul basarabean și despre localurile de școală din Basarabia. Extragem următoarele:

Învățătorii se recrutează dintre Ruși, apoi dintre Bulgari, Sârbi, Greci, cum și din alte naționalități ortodoxe și numai arareori dintre Români.

Cursurile școlii normale sau mai bine zis ale seminarului, dupăcum se obișnuiește a se zice în toată Rusia, durează de regulă patru ani, peste cari se poate prelungi cu mult încă doi ani, în caz de repetență.

În toată Basarabia sunt numai două seminarii (școli normale) de învățători, una în Basarabia-Vechi și alta în cea Nouă, ambele situate în sate, centre maimari românești. Așa, cea din Basarabia cea Nouă se află în satul Bairamea din ținutul Cahulului. În aceste școli, cea mai mare preferință se dă cursurilor pedagogice, limbei și literaturii rusești și istoriei naționale ruse, din timpurile cele mai vechi și până în prezent; din care cauză din majoritatea elevilor devin cei mai înfocați naționaliști ruși.

După terminarea cu succes a școlii sunt numiți învățători. De regulă în centrele mari românești se numește numai din acei ce încă din școală ar fi dat destule probe de un mai înfocat naționalism, cum și de o mai mare destoinicie în opera de rusificare.

Învățătorii basarabeni sunt de patru categorii și anume: împărătești, (de stat) obșteni (de comună), semi-obștești și mănăstirești. Toți cei din primele trei categorii se bucură de un acelaș grad de cultură, ca absolvenții ai seminarului; iar majoritatea celor mănăstirești sunt recrutați dintre cei retrași mai înainte de vreme, ori ex-

cluși cu una sau două clase seminariale, gimnaziale, liceale și nu a rare ori și dintre absolvenții mai destoinici al cursului primar.

În general, pot afirma că învățătorul basarabean este cu mult mai inferior în cultură celui din țara noastră (România). În schimb este naționalist înfocat și cel mai puternic agent al rusificării în adevăratul înțeles al cuvântului.

În privința salariului, sunt învățători împărătești sau de stat cu un salariu uniform, începând dela 50 ruble pe lună (135 lei), care din 5 în 5 ani se tot mărește cu 10 la sută, spor asemuit cu gradația dela noi. După 30 de ani de serviciu, se pot bucura de primirea penziei, care echivalează cu suma primită în cel din urmă period de gradație. Cu toate acestea, cei ce se constată a fi încă viguroși, pot fi obligați a-și mai continua misiunea încă cel mult 5 ani, peste care limită nu se mai poate trece sub niciun cuvânt.

Învățătorii comunali și semi-comunali, deși sunt egali în titluri cu cei dintâi, nu au toți același salariu și diferă, pot zice, dela comună la comună, începând dela minimul 30 ruble pe lună și ajungând până la maximul de 80 sau 100 ruble pe lună, după numărul locuitorilor și puterea comunelor. Nu se pot bucura însă de gradație și nici de penzie.

Învățătorii mănăstirești sunt acei de pe la școlile bisericesti sau mănăstirești, instituțiune înființată de pe vremuri, cum era înainte vreme și pe la noi. Învățătorii acestor fel de școli sunt cei mai prost plătiți, începând dela ridicula sumă de 10 ruble pe lună și unii din trânsii ajungând până la maximul de 30 ruble lunar. Nu se pot bucura nici de gradație și nici de penzie. Aceștia depind de preot, întocmai ca cântăreții noștri bisericesti.

Învățătorilor, din câteși patru categorii, pe lângă salariul ce primesc, li se mai oferă apoi gratuit și locuința în localul școlii, care apoi, la cele mai multe, e foarte bine și comod întocmită. O măsură, de altfel foarte dreaptă; ce mi s'a părut a fi în senzul ei e și aceasta, dacă la o școală ar fi mai mulți învățători, apoi toți se bucură în mod gratuit de locuință. Ea se află instalată pentru fiecare din ei în curtea școlii. De servitor și combustibil beneficiază însă cel mai în vârstă, care e și dirigintele școlii, asupra căruia mai cade și sarcina corespondenței, a îngrijirii localului și frecventarea regulată a colegilor săi.

Îngrijirea și întreținerea localurilor școlare sunt în sarcina statului la cele de categoria I-ia, în a comunelor la cele din a doua categorie și în a mănăstirilor la celelalte.

De produsul grădinilor școlare, pe unde sunt, cum și de usufructul pământului școlii

(pământuri din acele date de nemuritorul Cuza la 1864, vorbind de cele trei județe basarabene) profită exclusiv numai dirigintele.

În afară de acestea, celor mai sărguincioși li se mai acordă la sfârșitul anului de minister și câte un premiu, ce constă din bani dela 50—100 ruble și de preferință acelora cari s'ar fi constatat că au luptat mai mult și mai cu succes pe terenul »limbistic-național«, făcând astfel cât mai posibilă rusificarea în massă a elevilor și cetățenilor.

Adevărul bisericeii ortodoxe. *)

Deoarece Iisus Hristos a venit spre a ajuta omeniei la opera perfecțiunii, care nu se poate dobândi de un singur gen sau de un individ, ci numai prin adevăratul progres al întregii specii; constând perfecțiunea pe deoparte în predominanța spiritualității, pe de altă parte în supunerea sensualității, n'a putut institui un for conducător pe un fundament sensual ca cel al conștiinței individuale din sistemul monarhic ci pe un fundament adecvat principiului său și al perfecțiunii, ca țintă finală a activității sale soterice. Trezind instituțiunea monarhică în diverși indivizi pofta de a domni, o moțiune sufletească, care înfrățită cu mândria răsare din păcătoasa rădăcină a sensualității, n'a putut Dumnezeu Mântuitor fundamenta legea mântuirii pe piatra scandelei ci numai pe cea a credinței, nu pe formă ci pe spirit.

Dacă ne dăm seama de greutatea citatului cu care caută biserica latină prin cele mai sfortate sofisme a demonstra primatul papal, trebuie să ne îngrozim de piramidala subiectivitate, ce o pune în sarcina supremei rațiuni și eternului logos, căci dacă are pe pământ dispozițiunea unui om, care poate fi și subiectiv, putere obligatoare pentru toți, atunci cu privire la adevărul, că viața asta pământească e numai un timp scurt de pregătire, pe lângă o răbdare creștinească mai e de răbdat, dară dacă ne cugetăm că orbitoarele legări și deslegări sunt valide și în ceriu ca și pe pământ, atunci devine religionea creștină nu un jug lin și ușor, ci o sarcină nesuportabilă, ceea ce nu deșteaptă speranță și mângâiere, ci neconsolație și desperare.

Deoarece Iisus Hristos n'a intenționat a conduce neamul omenesc ca Moise, prin porunci de origine autocrată, ci prin principiul moral al amorului sau a conștiinței gravitațiunii spirituale spre Dumnezeu, din care izvoresc toate virtuțile creștinești, deoarece monarhismul este o simplă formă concretă a regimului spiritual universal, fiind Iisus absolut esențialist, n'a putut fi de acord cu un sistem formalist, dreptaceea n'a putut nici, institui primatul papal.

Neputându-se Iisus Hristos pune în contradicere cu sine, n'a putut nici întemeia nici o biserică monar-

hică, care fiind croită după concepțiuni omenești, nu poate fi dumnezească.

Numind biserica latină biserica noastră dreptere-dincioasă șiismatică sau detrunchiată dela tulpina bisericeii lui Hristos, evident, privește pe patriarhul din Roma de autocratul legitim al întreg creștinismului. De oarece însă ea singură prin admiterea marilor prelați ca sftnici papali nu ia în serios autocratul primat, evident, nefiind el o instituțiune recunoscută de universalitatea spirituală ci numai o arogare de un drept posedat prin referințe favorabile, pretențiunea lui este o necreștinească tendință expansivă și exclusivistă absolut incompatibilă cu ideea egalei îndreptări a creștinismului, fiind-că tinde a demonstra adevărul instituțiilor neadevurate prin adevăruri evangelice, că ceea ce denaturează adevărul și apără cu pasiune pasiunea, rămâne cu toate sfortările sofiste, cât va sta adevărul la cârma sufletului, neadevărată.

IV. Purgatorul.

Atât după înțelesul sf. Scripturi cât și după concepțiunea rațională, ca părți integrante ale religiunii metrul de răsplată eternă nu poate fi decât vieța sufletească sau gravitațiunea spirituală către Dumnezeu, principiul spiritual, căci precum dintre toate punctele geografice cele mai aproape de soare sunt cele mai intensiv încălzite, atârnă după aceeași lege eternă statul religios moral dela apropierea de Dumnezeu prin liberă gravitațiune sufletească. Cel drept nu este răsplătit cu bine pentru fapte fizice, pentru că chiar psalmistul cere nu putere ci spirit, iar apostolul Pavel subliniază, că și păgânii fac bine din simț de cuviință, ci pentru-că trăind în uniune spirituală cu Dumnezeu, din care au izvorât acestea cu necesitate causală; cel rău este pedepsit, pentru că petrecând în dezbinare spirituală de Dumnezeu, spiritul suprem le-a plinit. De aceea condamnabil este și proiectul rău nerealizat, precum neresponsabil este omul pentru crime comise de sălă, sau în lipsă totală de prezența spiritului.

Fiind deci dispoziția sufletească sorgintele metafizic al faptelor, nu ne fac faptele fizice responsabili ci calitatea noastră morală, pe care o dovedesc știut fiind, că după legea causalității fiecare efect poartă marca cauzei sale.

Fiind senzualitatea, ca princip desbinător de Dumnezeu, sorgintele păcatelor concrete, iar vieța spirituală, care combate sau ține senzualitatea în frâu principiu de mântuire, evident este numai viața pământească, în care ajung dispozițiile sufletești la manifestațiune prin fapte fizice, teren de mântuire și perfecționare, căci după despărțirea irevocabilă a sufletului de trupul senzual lipsind îndemnul, lipsește atât fapta bună cât și cea rea și consecutiv nu poate fi vorba de cădere sau îndreptare.

Prin urmare predestinat prin atitudinea liberă față de Dumnezeu, care se manifestează în acte cauzale, ceea ce fiecare în imperiul judecării, unde-l așteaptă

*) Urmare din Nr. 50 anul 1905.

răsplata conformă, dupăcum a trăit în uniune sau în dezbinare spirituală cu Dumnezeu; de aceea purgatorul ca loc de curățire prin pedepse temporale nu are nici un raționament, căci nu pedepsele cari nu-s pasiv al nelegiuirilor, ci dispoziția sufletească constantă produsă de reflexiunile spirituale la paralela între bine și rău, îndreaptă pe om. Ori de este omul bun din proprie inițiativă, ori a devenit prin pedeapsă, în ambele cazuri este bun prin uniunea sa spirituală, despre care după moarte nu mai poate fi vorba.

Purgatorul nu are rezon nici cu privire la voința lui Dumnezeu, pentru-că deși în principiul asemănării sau perfecțiunii voiește reîntoarcerea spirituală a tuturor oamenilor, totuși nu poate voi numai un raiu plin de suflete, ci un raiu de suflete curate, cari în viața pământească prin zel spiritual au trăit în uniune cu Dumnezeu, nu poate voi decât o lume intelectual-morală, care trăind în continuă legătură spirituală cu Dumnezeu, principiul său spiritual îl mărește în faptele sale, care prin directă activitate sperează uniunea eternă, nu trăind cum voiește a crede prin suferință sensual nesimțită, sau care crede a-și împlini poftele sensuale pe acest pământ și dincolo când scopul sensual va fi nesimțitor, a se mântui în purgator. O atare lume șireată și vicleană nu poate fi voia lui Dumnezeu.

Deoarece nu pasivitatea ci din contră activitatea și intențiunea pozitivă este subiectul meritului, de aceea și din lipsa motivelor morale este doctrina despre purgator lipsită de raționament.

Promisiunea ce a făcut-o d-zeu Mântuitor pe cruce tâlharului căincios dovedește că un moment este de ajuns, ca omul în vieța asta pământească să se îndrepte, dar deoarece ce nu cunoaște ora morții, trebuie să fie continuu gata a da seamă.

Doctrina purgatorului poate în continuitatea concluziunilor produce și demoralizare, căci dacă prin suferință, când nu mai simțim nimica, este posibil a ne curăți, de ce să nu gustăm ce ne place, când simțim.

Deoarece însă nu toți cei ce mor sunt curat buni sau răi, ci fiindcă și cel mai bun are defecte ca și cel rău momente lucide, trebuie să admitem și medii; de oarece omul ca ființă debilă este mediu rău prin preponderanța bunătății și cu privire la slăbiciunea sa și a mulțimei de motive externe lesne se poate aluneca cu privire la bunătatea și îndelungă răbdarea lui Dumnezeu, dacă muribundul pe patul de moarte se căiește de greșelile conștiute, devenind bun prin mijlocirea bisericăi se poate ierta pentru îndreptarea sa, dar și în acest caz cade greu în cuimpănă prefacerea morală din rău în bun, și pentru răutatea îndreptată după axioma generală, că numai principiile homogene se pot uni devenind bun este cu bine răsplătit; dar după moarte nefiind o îndreptare posibilă, ci numai o iertare pentru îndreptarea din ultimele momente ale vieții, credința în dogma despre purgator rămâne deșartă.

A crede, că rugăciunea bisericeii sau pedepsele purgatorului după moarte fără de proprie îndreptare cel puțin pe patul morții se pot mântui, este o amăgire re-

ligioasă, care dacă nu slăbește voința religios-morală apoi prin perspectiva unei mântuirii pasive cu bună seamă nu o întărește spre o activă viață religioasă.

Fiind scopul religiunii viața sufletească, pentru care are lipsă de cunoștințe fundamentale numite „dogme“, rezultă cu deplină evidență și stringență noetică, că nu dogma ci morala spriginită de dogme este principală. A crea însă dogme, cari nu au nici macar probabilitatea de a spori morala, ci din contra a slăbi credința și morala, nu poate fi privită ca o teologie adevărată, ci doară de o dogmă bisericească creată prin cler din necunoștință de cauză sau ce este mai condamnat, din considerări practice de venit material. Dacă Iisus Hristos s'a sacrificat pentru adevăr, o biserică, care crează dogme neadevărate, nu poate fi adevărată.

(Va urma).

Nr. 108 P.
1905 - 6.

Aviz.

Examenale de calificare învățătorescă dispuse de regulament pe luna Februarie, se vor ține la institutul ped. din Arad și anume în 3—4 (16—17) Februarie a. c., cele scripturistice, iar în 6—7 (19—20) Februarie a. c., cele verbale.

Candidații de învățători, cari vor să se supună acestui examen, au să-și insinue petițiunile la direcțiunea subsemnată până în 28 Ianuarie (10 Februarie a. c.), ajustate cu următoarele acte:

- a) Estras de botez.
- b) Testimoniu despre studiile pregătitoare și absolutul preparandial.
- c) Taxele examenului provăzute în §. 125 din Stat. Org.

Candidații cari deja funcționează ca învățători, vor avea să prezenteze și atestat de serviciu, estradat de inspectorul școlar confesional.

Arad, 30 Decembrie 1905 (12 Ianuarie 1906).

*Direcțiunea institutului ped. ort. rom.
din Arad.*

CRONICA.

Botezul în Arad, s'a serbat cu obicinuita solemnitate a acestei mari sărbători. La serviciul divin al sf. Liturgii precum și la sfințirea apei cea mare, a pontificat P. S. Sa D-l Episcop diecezan, asistat de P. C. Sa D-l R. Ciorogariu, P. On. și On. D-ni V. Beleş protopop, preoții Al. Vesalon, G. Bodea, Tr. Vățan, diaconii Dr. I. Suci, Dr. T. Botiș, C. Lazar și G. Stan, care, acest din urmă, a fost sfințit de preot, în decursul sf. Liturgii. Cântările liturgice le-a intonat corul seminarial.

Boboteaza în Viena. Se scrie: În Viena s'a serbat Botezul Domnului cu mare paradă, la altar au slujit d-ni preoți militari Dr. Virgil Cioban și Dimitrie Iancovici, ear răspunsurile le-a cântat corul soldaților din regimentul de infanterie nr. 51. Două muzici militare aduceau pe soldați la biserică.

La rugăciunea pentru Impărat și la sfințirea apei o companie de soldați a tras salvele de onoare întinând muzica imnul după fieștecare salvă.

Colegiu preoțesc. Luni în 9/22. l. c. s'a ținut în Timșoara colegiul preoțesc, pentru alegerea membrilor clericali la sinodul protopopesc și a 2 delegați la adunarea fondului preoțesc. Cuvântul de deschidere ținut de șeful tractului s'a potrivit actului, ce avea să urmeze. Discuția și propunerile au fost la înălțimea demnității unui corp matur, iar rezultatul alegerii a fost adevărat ehou al coardelor intonate de vorbitori. Era vorba ca floarea preoției să reprezinte colegiul. Și ce a fost de admirat, nu se îmbulzia nime după mandat, ca de altă dată aici, și cum se practică pe alte locuri, ci din contră, colegii erau fascinați de adevărata dragoste evanghelică și virtutea modestiei plana dasupra tuturor. Acest spirit conciliant care a caracterizat preoțimea tractului Timșorii în frunte cu demnul șef, este un bun augur. Deie cerul ca tot așa să fie și aici și pretutindenea. *Unul din cei prezenți.*

Viitorul Românilor în Balcani. Președintele societății albaneze din București d-l N. Nacio a publicat zilele trecute o broșură, în care pledează, ca Românilor macedoneni să lupte împreună cu Albanezii contra asupritorilor lor. Trecerea de care se bucură Albanezii la Poartă, de oare-ce în ilți dintre aceștia ocupă funcțiuni înalte de stat, ar avea drept urmare — zice d-l Nacio — ca lupta Românilor și Albanezilor să fie încoronată cu succes.

În continuare autorul susține, — că dușmanii de azi ai Românilor și Albanezilor se află în diferite tabere. Pe lângă agitațiunile neîncetate ale Grecilor și pe lângă atitudinea dîșmănoasă a patriarhatului ecumenic, mai sunt și Slavii, cari caută să zădărnicească ori-ce progrese în chestiunea Aromânilor.

D-l Nacio mai susține, că în multe ținuturi din Macedonia Aromânilor nu sunt persecutați nici de Greci nici de Slavi, ci de așa numiții Grecomanii, adică de aromâni și albanezi, cari s'au pus în serviciul patriarhatului grec și al șovinismului grecesc.

Reforme bisericesti în Rusia. Odată cu reformele politice se anunță acum și reforme bisericesti în Rusia. Țarul a adresat mitropolitului Antonie, președintele sf. Sinod, de anul nou, o scrisoare, în care se accentuează necesitatea reformelor bisericesti în cadrul prescripțiilor ecumenice. Țarul face propunerea, ca mitropolitul Antonie să se pună în înțelegere cu mitropolii din Moseva și Kiew, pentru a stabili termenul convocării unui conciliu național.

Inființarea internatului din Năsăud. Cetim în „R. B.“, că ajutorul de 400 000 coroane pentru inființarea internatului de pe lângă gimnaziul rom. din Năsăud, votat din venitele pădurilor celor 44 comune din districtul Năsăudului, încă în primăvara anului 1904, a sosit aprobat și de la guvern. Condițiunile de aprobare sunt, ca ajutorul să se întrebuițeze numai pentru inființarea internatului, regulamentul de organizare al internatului să se înainteze spre aprobare la ministrul de instrucțiune, taniemele ce se plătesc acum comunelor să nu scadă. Asignarea ajutorului se va face în 15 ani.

Necrolog. La 30 Decembrie v. 1905, a încetat din viață Florica Todor, în etate abia de 12 ani. Óșămintele răposatei au fost astrucate în 1 Ianuarie v. 1906, la 2 ore, d. m. în cimiterul bisericeii ort. rom. din Tășad fiind petrecută la cele eterne, de un număr public din jur.

Pe reposata o deplâng iubii ei părinți Ștefan F. Todor, paroh ort. rom. ca tată, Iulia Postupca, ca mamă, Augustin. Ioan și Aurel, ca frați, precum și număroasele rudenii.

Fie-i țărâna ușoară și memoria eternă!

Erata. În articolii „Religiunea în școala populară“ apăruti în Nrii 1 și 2 din a. c. s'au strecurat unele erori de tipar cari alterează sensul intenționat. Erorile rectificate se prezintă astfel:

Din Nrul 1: pasagiul al parălea, în loc de: „Nu priveșc lucrurile prin prizma“ e a se ceti: *prizma*. Tot aci, în loc de: „jocuri dizare, de“, a-se ceti: *jocuri hazarde*. În pasagiul următor: în loc de „egoizmul particular“ a-se ceti: *particular*. Și coloana a doua pasagiul al treilea, în loc de: „Iar adevărul intact este numai cel reprezentat de biserică, acela“ a-se ceti: *de biserică aceea*. — În pasagiul următor, în loc de: *patimilor, vanității* nici când nu s'a osândit“ a-se ceti: *patimilor vanității, nici când nu s'a asercit*. În pasagiul al șasălea în loc de: *cu care împart dragostea*“ a-se ceti: *împart dragostea*.

Din Nr. 2, pe pagina a patra, coloana a doua în pasagiul al cincilea în loc de: „... tratate despre școlă și învățător s'au interzis a-se ceti: *sau intercis*“.

A apărut și se află de vânzare la tipografia diecezană în Arad, și la toate librăriile din țară cu prețul de 40 fl. ABC-dar pentru clasa I. de Iosif Moldovan și consotii. Editia V. prelucrată după cerințele ortografiei Academiei Române.

Carte de cetire pentru clasele 3 și 4 ale școlii populare de Iuliu Vuia Aprobată cu decisul Ven. Consistor aradan dela 13/26 August 1905 Nr. 3500. Prețul 50 fileri.

Concurs.

Pentru îndeplinirea parohiei de clasa III-a **Bogeu** preșviteratul Orăzii-mari, se scrie concurs cu termen de alegere pe **12/25 Februarie 1906**.

Emolumentele sunt următoarele:

1. Casa parohială cu 2 chilii, edificiile laterale și grădină. 2. Pământ arător și fânaș 8 jugere cu dreptul de pășunat. 3. Dela 60 numere de case câte o măsură bucate. 4. Venitele ștolare uzuale. 5. Întregirea dotațiunei preoțești din vistieria statului, pentru preoții fără 8 clase 597 cor. 2 fil.; care toate laclaltă dau un venit anual sigur, ce se recere pentru o parohie de clasa III-a.

Contribuțiunea erarială după pământurile parohiale o va solvi preotul alegând.

Alegândul preot are să catehizeze la școala cotidiană și de repetiție din parohie, fără privire la caracterul aceleia și fără a aștepta vre-o remunerațiune dela comuna bisericească ori dela dieceză.

Recurenții sunt poștiți ca recursele instruite cu documentele prescise, adresate comitetului parohial din Bogeiu, să le aștearnă oficiului protopopesc din Oradea-mare până în 8/21 Februarie 1906, având a se prezentă în sfânta biserică din Bogeiu spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și oratorice.

Comitetul parohial.

In conțelegere cu: *Toma Pacala* pprezviter.

—□—

2 3

În urma rezoluțiunii Ven. Consistor diecezan de sub Nr. 5733/905, pentru îndeplinirea postului de capelan temporal sistemizat pe lângă veteranul paroh Zenovie Dimitrescu din **Dumbrăvița**, prin aceasta se escrie concurs, cu terminul de recurgere de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala“.

Venitele acestui post sunt: 1. jumătate din sesiunea parohială, 2. birul și ștolele în întregime, 3. întregirea dela stat.

Doritorii de a ocupa acest post se provoacă, ca recursele lor ajustate conform lit. c) a §-lui 15 din regulamentul pentru parohii și adresate comitetului parohial din Dumbrăvița să-l susțearnă în terminul concursual Oficiului protoprezviteral în M.-Radna, iar dânsii — cu stricta observare a dispozițiunilor cuprinse în §-ul 18 din regulamentul citat — să se prezinte în S-ta biserică din Dumbrăvița, pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale și omiletică.

Comitetul parohial.

In conțelegere cu: *Procopie Givulescu* m. p., pprezv.

—□—

2 3

Pentru îndeplinirea parohiei de cl III. **Minead** se escrie concurs cu termin de **30 zile** dela prima publicare în foaia „Biserica și Școala“.

Venitele sunt: 1. Un intravilan și 4 jugh. de pământ extravilan. 2. Birul și ștolele indatinat și 3. Întregirea venitelor dela stat, după cvalificațiunea alegândului.

Dările publice le va suportă cel ales.

Doritorii de a ocupa aceasta parohie sunt poștiți, ca recursele ajustate conform Regulamentului, adresate comitetului parohial, să le subștearnă la oficiul ppesc gr. or. rom. din Buttyin (Arad megye), având a se prezentă, în terminul fixat, în careva Duminecă ori sârbătoare în s. biserică din Minead, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Din ședința comitetului parohial din Minead, ținută la 26 Decemvrie v. 1905.

Romul Popovici

pres. com. par.

Romul Luțai

not. com. par.

In conțelegere cu: *Ioan Georgia* protoprezviter gr. or.

—□—

3—3

Calendarul diecezan pe anul comun 1906.

In editura tipografiei diecezane gr.-or. române a Aradului e deja gata și se poate avea și procura atât dela administrațiuneu tipografiei diecezane, strada Révay Nr. 10, cât și dela librării, cu prețul de **40 fileri**.

La comande peste 10 exemplare 20%₀ rabat expedate franco.

Se estinde **pe 15 coale** tipar garmond și cuprinde afară de partea calendaristică, calendar economic, șematismul mitropoliei gr.-or. rom. în general și al diezezei Aradului în special, cronologia pe anul 1906, sărbători și alte zile schimbăcioase, posturile, anotimpurile etc. Genealogia caselor domnitoare, târgurile din Ungaria și Ardeal, instrucțiuni postale și telegrafice etc. iar în partea literară:

Datini și obiceiuri la nuntă, de Petru Vancu. Din bătrâni de Maria Cioban. Din luptele vieții de I. Groșorean. Românce dela Grivița de V. Alexandri. Cine a adus sărăcia în lume de Leon Tolstoi. Podul înalt de St. O. Iosif. Insula șerpilor de Carmen Sylva. Cine-i Nuhăm? de Th. D. Sperantă. Boerasul de I. Pop Reteganul. Cântec de Maria Popovici. O zi de Duminecă la sate de P. Popa. Doine și Hore de Vasilie Salu. Povestiri de Gh. Tulbure, Plugarii de Octavian Goga. Din viața noastră de Petru E. Papp. Economie: Cultura cânepei, Protejarea paserilor, Șfaturi economice, Sentințe, glume și anecdote. Inscrerate și reclame.

Il recomandăm cu multă căldură tuturor oamenilor cu carte, căci în calendarul acesta pe lângă **preț de 40 fileri** află și o carte de lectură prețioasă și plăcută.

Cancelaria arhitectului român

Ioan Niga

ARAD, Strada József főherceg-út Nr. 1.

(lângă „Victoria“).

Pregătește planuri și specificări de spese pentru edificii publice și private, primește lucrări în sfera arhitecturii mai înalte, cenzurări, colaudări. Ca specialist în ritul nostru oriental edifică și restaurează biserici în mod artistic, din care căuză îl recomandăm indevsebi dlor parohi. Trimite planuri, schițe, specificări și servește în lucrări arhitectonice cu deslușiri gratuit.